Journal of Social Sciences of Mus Alparslan University

anemon

Derginin ana sayfası: http://dergipark.gov.tr/anemon

Araştırma Makalesi ● Research Article

Demokrasi ve Siyasi Katılım İlişkisi*

The Relationship of Democracy and Politicial Participation

Fatih İzmir [a,**]

Yüksek Lisans Mezunu, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 41000, Kocaeli / Türkiye.
ORCID: 0000-0002-7154-2662

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:
Başvuru tarihi: 10 Mayıs 2019
Düzeltme tarihi: 25 Mayıs 2019
Kabul tarihi: 31 Mayıs 2019

Anahtar Kelimeler:
Demokrasi
Siyasi Katılım
Vatandaş

ÖZ

Demokrasi, Eski Yunan'dan günümüze yaygın bir kullanım ağına sahiptir. Bununla birlikte demokrasi kavramı birçok farklı kavramla birlikte daha işlevsel hale gelebilmektedir. Bu kavramlardan biri olan siyasi katılım kavramı demokrasinin işlevini arttırmaktadır. Ayrıca demokrasinin uygulanmasını da kolaylaştırmaktadır. Modern devletlerde demokrasiyi tabana yaymak için siyasi katılım yolları arttırılmaya çalışılmaktadır. Çünkü kalabalık nüfuslara sahip olan modern toplumlarda Eski Yunan'da uygulanan doğrudan demokrasiyi uygulamak imkansızdır. Siyasi katılım yollarının araştırılarak demokrasinin kapasitesinin arttırılması önemli hale gelmiştir. Bu çalışmada amaç demokrasi ile siyasi katılım arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu kapsamda önce demokrasi ve siyasi katılım kavramları kuramsal olarak incelenmiştir. Sonuç kısmında da siyasi katılım yolları ve kapasitesi arttırılırsa demokrasinin daha başarılı olacağı sonucuna varılmıştır.

ARTICLE INFO

Article history:
Received 10 May 2019
Received in revised form 25 May 2019
Accepted 31 May 2019

Keywords:
Keywords:
Democracy
Political Participation
Citizen

ABSTRACT

Democracy, a common use network survived from ancient Greece. However, the concept of democracy, the concept becomes more functional with many different covers. The political participation, one of these concepts, increases function of democracy. It also facilitates the implementation of democracy. In modern States, for spread democracy being tried to increase political participation ways. Because in modern society, with its crowded population in ancient Greece implemented directly is impossible to implement democracy. Political participation and increasing the capacity of democracy of routes has become important. In this study, the aim is to explore the relationship between democracy and political participation. In this context, the first theoretical concepts of democracy and political participation. In the conclusion part, it is concluded that democracy will be more successful if the ways of political participation are increased.

1. Giriş

Dünya üzerinde hüküm süren her devletin bir yönetim şekli bulunmaktadır. Tüm devletlerin uyguladığı tek bir yönetim şekli bulunmayıp birbirinin kopyası olan yönetim şekilleriyle yönetilen devletler de bulunmamaktadır. Ancak her devletin kendisine örnek aldığı ve uygulamaya çalıştığı bir yönetim modeli bulunmaktadır. Demokrasi Eski Yunan'da uygulanmaya başlayıp günümüzde de farklı biçimleriyle tedavülde olan en yaygın yönetim biçimidir. Demokrasinin uygulanırken daha iyi bir demokrasiye ulaşmak için bazı kavramlar ve uygulamalar önem kazanmıştır. Onlardan biri de Katılım kavramıdır. Bir devlet, yönetim süreçlerine halkının ne kadarını, hangi

* Bu çalışma yazarın 2019 yılında Doç.Dr. Abdulvahap Akıncı danışmanlığında, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda yürüttüğü "Türkiye'de yerel katılım aracı olarak mülki idare amirleri ile vatandaşlar arasında yapılan 'vatandaşla buluşma toplantıları': Asarcık, Samsun örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Sorumlu yazar/*Corresponding author*
e-posta:fatihizmirbey@gmail.com

e-ISSN: 2149-4622. © 2013-2020 Muş Alparslan Üniversitesi. TÜBİTAK ULAKBİM DergiPark ev sahipliğinde. Her hakkı saklıdır.
http://dx.doi.org/10.18506/anemon.563207

yoğunlukta katabiliyorsa demokrasiyi o derece ve yoğunlukta iyi uygulayabiliyor demektir.

Bu çalışmada ayrılmaz iki unsur olan demokrasi ve siyasi katılım kavramları incelenip aralarındaki ilişki açıklanmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda ilk olarak demokrasi kavramı açıklanacak daha sonra siyasi katılım kavramı ele alınacaktır. Sonuç bölümünde incelenip açıklanan unsurları da katarak çıkarımlarda bulunmaya çalışılacaktır.

2. Demokrasi

Demokrasi en sade tanımıyla halkın tamamının veya çoğunluğunun yönetimi elinde tutması şeklinde ifade edilebilir (Schmidt, 2001:13). Demokrasi sözlük anlamı itibariyle halkın kendi kendini yönetme biçimi olarak tanımlanmaktadır. Latince bir deyim olan demokrasi halk anlamına gelen demos ile egemenlik-iktidar anlamına gelen kratos sözcüklerinden oluşmaktadır (Gözübüyük, 2003:22). Demokrasi en genel tanımıyla halkın halk tarafından yönetilmesi, egemenliğin millete veya halka ait olmasıdır (Derdiman, 2006:91). Bu çerçevede demokrasi iktidarın halkın elinde olmasına vurgu yapan bir kavramdır. Abraham Lincoln 1864 yılında verdiği bir söylevde demokrasiyi "halkın, halk tarafından, halk için yönetimi" olarak tanımlamıştır (İba, 2008:81).

Antik çağlarda Yunan şehir-site devletlerinde daha çok halk meclisinin egemenliği anlamına gelen bu kavram, günümüze değin çeşitli değişimlere uğrayarak günümüze kadar ulaşmış ve geçerliliğini muhafaza etmiştir. Yukarıda belirtilen bu kullanımların çoğunda demokrasi bir yönetim biçimini ifade etmektedir ancak uygulama noktasında yönetim biçimleri de demokrasi olgusunun formunu biçimlendirmiştir.

Esasında unsurları, çeşitleri ve kullanım alanları hemen hemen aynı olmasına rağmen demokrasi kavramı, ilk olarak göründüğü Eski Yunan'dan günümüze kadar farklı şekillerde ifade edilmiştir. İşte bu yüzden net bir biçimde tanımlanabilmesi çok zordur. Zira toplumlar, milletler ve kişiler demokrasi kavramını kendi inanç, değer yargıları ve yaşadıkları çevrenin/toplumun ruhuna göre yorumlamışlardır (Ejder,1996:190).

Demokrasinin; klasik/doğrudan, yarı doğrudan, temsili/liberal, militan, radikal, katılımcı ve müzakereci demokrasi gibi farklı ifade ediliş şekilleri bulunmaktadır (Usta S. & Akıncı A. ,: 2012:87).

Bununla birlikte demokrasinin farklı ifade biçimleriyle uygulanması değişik demokrasi tiplerini de kullanıma sokmuştur. Klasik demokrasi, liberal demokrasi, sosyal demokrasi, sosyalist demokrasi, çoğulcu demokrasi, katılımcı demokrasi, parlamenter demokrasi bunlardan bazılarıdır. Bu sayılan demokrasi biçimleri hem yapıları hem de uygulama biçimleri farklı da olsa özünde katılım olgusuna dayanmaktadırlar.

Bunlardan günümüzde en yaygın kullanım alanına sahip olan temsili demokrasi; halkın kendisini yöneteceği temsilcileri periyodik bir şekilde yapılan seçimler vasıtasıyla seçmesi yöntemidir. Temsili demokraside yerel demokrasinin uygulanması bakımından değişik örnekler mevcuttur. Yerel yönetimlerin karar ve yürütme organlarının siyasal seçim sistemiyle meydana getirilmeleri başlıca örneklerdendir. Bunun yanında temsili demokraside devlet aygıtının yapacağı hizmetleri kendi bürokrasisi ile değil de özel sektör ile kurduğu işbirliği ile yürütmesi örnek olarak gösterilebilir. Yine son dönemlerde ağır ve yavaş karar almakla eleştirilen temsili demokrasi, çözümü hızlı, seri ve daha aktif olabilen sivil toplum ve doğrudan, vatandaşların katıldığı katılım modelleriyle aşmaya çalışmaktadır.

Temsili demokrasiye alternatif olarak öne çıkan katılımcı demokrasi de halkın siyasi karar alma süreçlerine salt seçimler vasıtasıyla değil de seçimlerden başka katılım yöntemleriyle de katılımını içerir (Dursun, 2006:191-192).

Tüm kullanımlarının ötesinde genel itibariyle demokrasi, günümüzde Antik çağlar ve daha sonraki dönemler itibariyle değişik anlamlarda uygulanmaktadır. Katılım olgusunun revaçta olduğu günümüzde, katılım hakkına sahip vatandaşların bulunduğu "temsili demokrasi" de en çok kullanılan demokrasiyi kullanma biçimi olarak dikkat çekmektedir (Kızıl, 2008:107).

2.1. Liberal Demokrasi

Liberal demokraside halk, klasik demokrasiden ayrılarak bireylerin ortak amaçlar etrafında birleştiği bir halk olarak ifade edilmeyip daha bireyci ve tekil olarak ifade edilir (Holden, 2007: 11).

Klasik demokraside halk dediğimiz bireyler bazı sınırlamalara ve ayrımcılıklara tabi tutulabilirken liberal demokraside tüm bireyler eşit ve aynı haklara sahip çoğunluk olarak görülür. Örnek vermek gerekirse Eski Yunan'da halk denilen yapının içerisinde kadınlar, yabancılar ve köleler alınmamış olup liberal demokraside ise halk, erkek veya kadın akıl ve ruh sağlığı sağlam olan tüm yetişkin bireyleri içine almaktadır. Liberal bir demokraside halkı oluşturan bütün yetişkin vatandaşların, siyasal kararların alınması noktasındaki katılımı, "evrensel yetişkin oy hakkı" çerçevesinde hayata geçmektedir. 19.yüzyılda tarih sahnesine çıkan liberal demokrasinin bu hakkı tanıması bir anda gerçekleşmeyip bu tanıma tarihsel bir süreç seklinde aşama aşama gerçekleşmiştir. Gerçekten de liberal demokrasinin ilk ortaya çıkışı sanayi devrimiyle kendine yer bulan burjuvazinin, feodal toplum sisteminin ayrıcalıklı sınıfları olarak toplumda önemli yerler edinen aristokrasi ve monarşi sınıflarının kurduğu sömürü düzenine isyan etmesiyle İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Böylece bu üç sınıfta yönetime katılma hakkını kazanmıştır. Tüm bunlara rağmen liberal demokrasi, toplumun büyük bir çoğunluğunu oluşturan kadınlar ve işçilere yönetime katılma hakkını tanımamıştır. İngiltere'de işçilerin bu hakkı 19. yüzyılın sonlarında kazanmış; kadınların oy hakkı ise 1928'de verilmiştir. Bu hakkın kazanılması diğer ülkelerde de zamanla gerçekleşmiştir. İsviçre'de kadınlara 1971 yılında tanınan genel oy hakkı, A.B.D.'de siyahlara 1960'lı yıllarda ancak tanınmıştır (Heywood, 2006: 97).

Modern anlamda liberal demokrasilerde halkın yönetimi, klasik demokrasilere benzer şekilde doğrudan olmasa da temsilciler vasıtasıyla dolaylı olarak gerçekleşmektedir. Bu rejimlerde vatandaşlar, düzenli ve periyodik zaman aralıklarıyla yapılan rekabetçi seçimlerle kendileri için

önemli kararlar alacak olan temsilcilerini seçer. Seçimlerin rekabetçi olması; onların kamusal meselelerin çözümüne yönelik gerçek alternatifler sunma iddiasında olan kişi ve gruplar arasında geçmesidir. Bu kişi ve gruplar genellikle siyasi partiler çatısı altında örgütlenirler. Bu da tabii ki toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ile hayata geçebilmektedir. Bir liberal demokraside değişik siyasi düşünce ve fikirlerin iktidara talip olmasını kolaylaştıran şey de düşünce ve ifade hürriyetinin sağlanarak bu hakkın koruma altına alınmasıdır. Farklı siyasi partilerin farklı ideolojiler ekseninde birleşip örgütlenerek devlet gücünü elinde tutmak üzere halkın oyları için seçimler vasıtasıyla yarışması özelliğine siyaset biliminde siyasi çoğulculuk adı verilir (Erdoğan, 2003: 294-304).

Liberal demokrasiye, halkın karar alma yetkisini temsilcileri aracılığıyla kullanabilmesi nedeniyle temsili demokrasi adı da verilir. Temsil sistemi, demokrasinin tam manasıyla etkin kılınmasını engelleyen kalabalık nüfusların karar alma süreçlerine katılımını kolaylaştırması sebebiyle önemlidir. Zira klasik demokrasinin uygulanabilmesinde ki en büyük pay çok kalabalık bir nüfustan oluşmayan kent-polis düzenidir. Modern dönemle birlikte bünyesinde kalabalık nüfusları kapsayan ve yeni bir siyasi birim olarak kabul edilen model ise ulus- devlet modeliydi. Bununla birlikte ulus- devlet düzeninde demokrasinin hakim olmasını sağlayan unsur temsili demokrasi sistemidir. Temsili demokrasinin bir diğer faydası da yönetime gelen kişilerin eğitimli ve profesyonel kişilerden oluşabilmesinin sağlanmasıdır (Held, 1996: 107-108).

Temsili demokrasi, ülkede yaşayan vatandaşların çoğunluğunun almak istediği siyasal kararları almaya yetkili olacak kişilerin seçilebilmesi için en kapsamlı katılımı sağlayacak kurallar ve kurumların tamamı olarak tanımlanabilir. Temsili demokrasinin unsurları arasında şunları sayabiliriz:

- Seçilmiş bir hükümet,

- Serbest ve adil bir seçim düzeni

- Irk, din, sınıf vb. ayrımı olmadan tüm vatandaşların sahip olacağı oy hakkı,

- Düşünce, din ve vicdan özgürlüğü,

- Kamusal meseleler konusunda toplumun bilgilenme hakkı,

- Yönetime aday olma ve muhalefet etme hakkı,

- Bağımsız birlikler (siyasi partiler, toplumsal hareketler, baskı grupları) kurma ve örgütsel özerklik hakkı (Berktay, 2008:70).

Demokrasi ile liberalizmi kıyaslarsak, demokraside halk tarafından doğrudan oluşturulan ve halka dayanan bir idare vardır. Liberalizmde ise demokrasiden farklı olarak yetkileri sınırlı ve hukuka bağlı bir yönetim bulunur. Bununla birlikte liberal demokraside meşrutiyet halkın rızası ve insan haklarına saygıdan gelir. Ayrıca yetkileri sınırsız olmayan ve anayasal esaslara bağlı bir yönetim vardır (Yayla, 2004:32)

2.2. Müzakereci Demokrasi

Günümüzde, eski buyurgan ve ceberrut devlet anlayışı, yerini karşılıklı diyaloğa, paylaşıma dayalı ve iletişime açık siyasi sistemlere bırakmıştır. Değişik düşünce ve itirazların tartışılmaya, açıkça görüşülmeye başlanması ve kararlarında müzakere edilerek alınmasının yolu müzakereci demokrasiye geçişle mümkün olabilecektir (Usta S. & Akıncı A., :2012:89).

Müzakereci demokrasi, toplumun ilgili katmanlarının kendileriyle ilişkili bilgileri paylaştığı, sosyal meseleler hakkında konuşup görüşlerini açıkladığı ve bu eylemlerle de siyasi karar alma süreçlerine aktif katılım sağladığı söylemci, sosyo-politik bir sistemdir (Sitembölükbaşı, 2005:147).

Müzakereci demokrasi; "kamu çıkarını tanımlamak için düşünce ve tartışmaya duyulan ihtiyacı vurgulayan demokrasi biçimi" (Heywood, 2006:108) olarak da tanımlanmaktadır. Devlet yönetiminde gerek kurum ve kuralların oluşturulmasında, gerekse bütün sorunların çözümünde katılımı ve müzakereyi gerekli gören, doğrudan demokrasiye benzer bir model (Tunç, 2008: 1113) olarak da ifade edilen bu demokrasi biçimi, siyasi kararların karşılıklı görüşmelerle sağlanan mutabakatlara dayanmasını ve göz ardı edilen marjinal gruplarında müzakere sürecine geniş ölçüde dahil edilmesi için gösterilen çabayı ifade etmektedir (Türköne, 2003: 194). Diğer taraftan, müzakere sürecinde dezavantajlı grupların etkilerinin söz konusu olup olmadığı ve müzakere süreçlerinin politik karar alma süreçlerinde ne kadar belirleyici olduğunun tespitinin yapılması da gerekmektedir (Haus, 2001:10).

Müzakereci demokrasi modelinde, bir yönetim biçiminde kolektif karar alma süreçleri açısından meşruiyete ve rasyonelliğe ulaşmanın gerekli koşulu; söz konusu yönetim biçimindeki kurumların, herkesin ortak çıkarı olarak görülen, özgür ve eşit bireyler arasında rasyonel ve adil biçimde yürütülen kolektif müzakere süreçlerinden kaynaklanmak üzere düzenlenmesidir. Müzakereci bir demokrasi modelindeki genel ilkeler, herkesin üzerinde anlaşacağı normların, yani genel davranış kurallarının ve kurumsal düzenlemelerin geçerli olduğu söylenebilen anlaşmada şu özellikleri taşıyan bir müzakere süreci olmalıdır (Benhabib, 1999:105) ;

- Böyle bir müzakereye katılımda eşitlik ve simetri normları uygulanmıştır; konuşma edimleri başlatma, soru sorma, sorgulama ve tartışma açma bakımından herkes aynı fırsatlara sahiptir.

- Herkesin bizzat söylem usulünün kuralları ve bunların uygulanma ya da yürütülme tarzı hakkında dönüşlü savlar ortaya atma hakkı vardır. Dışlanan kişi ya da grup, önerilen söz konusu normdan dolayı olumsuz etkilendiğini gerekçeli olarak gösterebildiği sürece, baştan konuşmanın gündemini ve katılımcıların kimliğini sınırlayan kurallar yoktur. Bazı koşullarda bu, demokratik bir topluluğa mensup yurttaşların kendi ülkelerinde, sınırlarında veya komşu topluluklarda yaşayan ve yurttaş statüsü taşımayan kişilerle, onları

etkileyecek meseleler söz konusu ise, fiili bir konuşma içine girmeleri anlamına gelmektedir.

2.3. Katılımcı Demokrasi

Katılımcı demokrasi, temsili demokratik sisteminin gerektirdiği çoğu şartı taşıyan ve temsil sisteminin hakim olmasını sağlayan mekanizmaları da içinde barındırmaktadır. Bunun yanında doğrudan demokrasi talebini de en yüksek sesle duyurma ve mevcut demokratik yapıları daha katılımcı bir düzene yaklaştırma gayretini de içerir.

Katılımcı demokrasi fikri temellerini klasik demokrasiden almakta ve klasik demokrasinin yücelttiği halk egemenliği, katılımcılık, ortak çıkar, uzlaşma gibi bazı değerlerine günümüz koşullarına göre yeniden anlam kazandırmaya çalışmaktadır. Bu sebeple halkın sürekli olarak kendini ilgilendiren politikalarda söz sahibi olabilmesi ve çeşitli yollardan siyasete en geniş biçimde katılabilmesinin yolu açılmalıdır.

Halkı oluşturan tüm unsurların irade sahibi olarak görüş beyan edebilmesini, karşı olduğu görüşlere eleştiri getirebilmesine, kendi görüşlerini ise savunabilmesini öngören katılımcı demokrasi özgürlükçü ve eşitlikçi bir ortamda mümkündür. Dolayısıyla katılımcı bir demokraside halkın karar verici olabilmesi için gerekli mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, günümüz dünyasında demokratik siyasal sistemlerin bir meşruluk sorunuyla yüzleşememek ya da otoritelerini halkın onayına ve kabulüne alabilmeleri ancak siyasal katılımla maksimum derecede ilgilenmeleri ya da katılım alanını ve yoğunluğunu genişletmeleri ve bu katılımı yasal güvence altına alınmasını sağlamaları gerekmektedir (Almond ve Verba, 1980: 186-187).

Katılımcı demokrasi, oy kullanma hakkına sahip olanların kapsamını genişletmek ve oy verenlerin kamusal meseleler hakkında konuşma, irade oluşturma ve karar vermeye katılımını yaygınlaştırmak ve yoğunlaştırmak ister. Bu yaklaşım ise ancak katılımın demokratik niteliğinin güçlendirilmesiyle mümkündür (Schmidt, 2001: 165).

Katılımcı demokrasi bağlamında siyasal bir katılımın taşıması gereken nitelikler veya katılımcı demokrasinin temel nitelikleri hakkında sırasıyla şunlar söylenebilir;

Demokratik katılım öncelikle halkın yönetime doğrudan katılımını sağlayabilir nitelikte olmalıdır.

Katılımcı demokrasi siyasal kararların alınması sürecinde yurttaşların sadece girdilerin oluşmasına katılımını değil, çıktılar üzerinde de etkili olmasını arzulamaktadır (Almond ve Verba, 1980: 117). Ayrıca katılım biçimleri çok defa tekrarlanan, arkası gelmeyen, göstermelik olmamalıdır. Katılımcılara eşit ve özgür söz hakkı tanınmalı, gerekli bilgilere ulaşılma imkânı verilmelidir. Ayrıca, katılımın yöntemleri uzlaşmaya dönük tartışmayı özendirici, ortak aklı üretmeye yönelik, çatışmayı ortak faydaya dönüştürebilen biçimlerde olmalıdır. Aksi takdirde, bir örgütün istikrar veya varlığına yönelen tehditleri önleme aracı olarak, liderlik ya da siyaset yapısına yeni unsurların eklenmesinin ürünü olan katılım biçimleri, yönetsel gücün tekrar dağıtılmasına, yetkinin paylaşılmasına ve kararların alınmasında fikir birliğinin sağlanmasına izin vermeyecektir (Denhart, 1972:92-101).

Bireyin bir eyleme veya bütüne katılma kapasitesi bireyin kendi eylemi ile bu eylemin sonuçları arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu kavramasıyla ilgilidir. Eğer builişki çok belirsiz ise, insanın söz konusu eyleme geçme motivasyonu düşmektedir (Bilgin ve Göregenli, 1996: 61) Bu açıdan bakıldığında, tercihlerin yada fikirlerin siyasal kararlan doğrudan naklini sağlayacak ve böylece, yurttaşların siyasal etkinlik duygusunu ve ilgisini artıracak katılım biçimleri ödüllendirici olacaktır.

Hiçbir aracının, temsilci veya uzmanın mevcut olmadığı bir durumda etkin yurttaşların kendi kendilerini yönetmeleri öz-yönetim (self-determination) olarak tanımlanabilir. Katılımcı demokrasi her ne kadar bir öz-yönetim arzusu içinde olsa da gerçekçi olmaktan uzaklaşmamak ve kendini için yönetilenlerin ve yönetenlerin birlikte karar almaları olan ortak-yönetim (codetermination) anlayışının (Birch, 1993: 86) geliştirilmesine öncülük eder. Katılımcı demokrasinin temeli olarak ortak karar verme hem uzmanlık gerektiren bilgiye ulaşmayı hem de yurttaşların uysal davranışlar göstermeleri bakımlarından tercih edilebilir.

2.4. Radikal Demokrasi

Radikal Demokrasi, demokrasiyi sadece bireysel özgürlükler açısından değil aynı zamanda halkın çıkarlarını gerçekleştirecek bir araç olarak kabul etmektedir. Bu yaklaşıma göre halkın katılımının yüksek tutulması gerekmektedir (İba, 2008:87).

Toplumsal hareketlerin çeşitlendiği ve farklı yöntemlerle sisteme karşı kanalize oldukları son otuz yıllık dönemde söz konusu hareketleri ortaklaştırmaya yönelik teorik girişimler olmuştur. Ernesto Laclau ile Chantal Mouffe de bu bağlamda liberal demokrasinin uygulanabilir yöntemlerinden yararlanarak çoğulculuğu ve çatışmacı düşünceyi esas alan Radikal Demokrasi Kuramı'nı geliştirmişlerdir.

Radikal Demokrasi kavramları, Laclau ve Mouffe'in 1985'te yayımladığı "Hegemonya ve Sosyalist Strateji"de geliştirilerek öne çıkarılmışlardır. Küreselleşen dünyada yeni sağ anlayışa tepki olarak gelişen "yeni muhalif hareketler"in konu edinildiği platform olarak sunulan Radikal Demokrasi Kuramı, kriz yaşayan Marksist tartışma ortamına hegemonya, evrensellik, tikellik gibi kavramları taşımıştır (Laclau:2003:13).

Marksist geleneği ve özellikle Antonio Gramsci'yi tartışan ve yapısalcılık sonrası düşünürlerin görüşlerinden yararlanan Mouffe ve Laclau'ya göre Radikal Demokrasi Kuramı yeni bir sosyalist projedir ve radikal ve çoğulcu bir demokrasi anlayışı ile mümkün olabilir (Üstüner, 2007:317).

Radikal demokrasi anlayışına göre sosyalist strateji, demokrasinin derinleştirilmesi ve genişletilmesi esası üzerine kurulmalıdır. Burada talep, farklı toplumsal kimliklerin bir üst kimlik altında eritilmesi değil, farklılıklarını ve özgünlüklerini koruyarak ortak yaşam alanında bulunmasıdır (Nedret, 2008:380). Liberal demokrasilerde özel alana itilen dini, etnik, kültürel vb. kimliksel argümanların kamusal alanda ve çatışma içerisinde olduğu savı, bu bakımdan, radikal demokrasinin getirmiş olduğu en önemli iddialardan birisidir. Nitekim, "liberal demokrasi anlayışının yaşadığı krizlere ilişkin olarak ileri sürülen radikal demokrasi kuramları, bir yandan liberal anlamdaki "demokrasi sisteminin meşruluğunu" yeniden oluşturup onu sağlam temellere oturtmaya çalışırken, diğer yandan da "halkın karar alma sürecine katılımını" daha geniş bir şekilde sağlayacak olan "yeni yöntemler" geliştirmektedir (Coşkun, 2009:36-36).

Laclau ve Mouffe'a göre sol ideoloji, eskiden keskin bir kopuşu simgeleyen devrim fikrini bir kenara bırakmalı ve demokrasiyi radikalleştirmek ile yetinmelidir. Mouffe ve Laclau bunu "herkes için özgürlük ve eşitlik istemekten daha radikal bir şey yoktur, şeklinde özetlerler (Laclau& Mouffe, 1998:48). Sınıf kimliğinin öne çıkarılması yerine yeni toplumsal hareketleri merkeze alan bir yaklaşımın esas noktası da bu radikalleştirme kapsamında değerlendirilmesi gereken önemli bir husustur. Liberal demokrasinin çoğulculuğu temel alan savlarının öğrenilmesi gerektiğini düşünen Mouffe bu noktada "demokratik değer ve kurumlara olan bağlılığımızın üstün bir rasyonaliteye dayanmadığını ve liberal demokratik ilkelerin yalnızca yaşam biçimimizin kurucu unsurları oldukları ölçüde savunulabileceklerini iddia eder (Mouffe, 2010:139-140).

Tüm bunların yanında radikal demokrasi kuramı içinde çokça ele alınan Laclau ve Mouffe'un agonistik demokrasiden de bahsetmek gerekmektedir. Müzakereci demokrasi anlayışına benzer olarak, liberal demokrasinin yeniden yapılandırılmasını, meşruluk krizinin çözümünde katılımın sağlanmasını ve kamusal alanda varlık gösterme ilkelerini önemli bulur. Liberal ve müzakereci demokrasideki "aynılaştırıcı" veya "uzlaştırıcı" yöntemlerinin aksine Mouffe, siyasal alandaki antagonistik ilişkilerin tanınmasını vurgular. Çoğulculuk düşüncesi, farklılıkların sadece zenginlik olarak algılandığı, "arındırılmış" kimlikler ya da farklılıkların uzlaşması anlamını taşımaktan ziyade çok kültürlülük içerisindeki antagonistik çatışmaların tanınmasını içerir. Mouffe bu durumu şu şekilde anlatır: "demokratik bir toplum, ancak çatışan çıkarlara ve çatışan değerlere bir zemin hazırlarsa demokrasinin doğasını anlamış olur" (Mouffe, 1999:756).

3. Siyasal Katılım

Günümüzde en yaygın devlet biçimi olan ulus devletlerin en önemli özelliklerinden biri devletin egemenlik kaynağını ilahi bir kuvvetten değil de bizzat yönetilenlerden almasıdır (Topbaş, 2010:90). Bu sebeple siyasal katılımı ortaya çıkaran en temel unsur "halkın iktidarı" da denilen demokrasidir (Aslan ve Kaya, 2004:214).

Başarılı bir demokraside politikacıların temsili demokrasi vasıtasıyla halkı yönetmesi yerine vatandaşların katılım vasıtasıyla yönetime ortak olması daha ön plandadır (Barber, 2003:151). Demokrasisi güçlü ülkelerde katılma, kişinin kendisini ifade etme şeklidir. Bu durum vatandaşlık bağının bir yaşam tarzı olarak görülmesine de benzetilebilir (Barber, 2003:153). Demokrasinin en yaygın kullanım şekliyle "halkın kendi kendini yönetmesi" ifadesini bulması için katılım unsurunun işlerliğinin arttırılması gerekmektedir.

Katılım demokrasi kadar eski bir kavramdır (Outhwaite, 2003:413). Katılımın Eski Yunan Agora'da ki site devletlerinin varlığından itibaren günümüze kadar geldiği söylenebilir (Erdoğan, 2001:10). Demokrasi bilimiyle uğraşanların çoğuna göre demokratik sürecin amaca ulaşabilmesi için vatandaşların demokratik sürece ilgi duymaları gerektiğini savunmuşlardır (Powell, 1990:17). Vatandaşlarında demokratik sürece ilgi duyduklarının en büyük göstergesi katılım faaliyetlerinin çokluğudur.

Yaşadığımız çağda katılım kavramı oldukça yaygın bir kullanım sıklığına sahiptir (Lucas, 1976:136). Ancak yine de sık kullanımın verdiği zararla katılımın anlamı apaçık bir biçimde ifade edilememektedir. Bunun iki temel sebebi bulunmaktadır. Birincisi siyasal katılım ile demokrasi arasında paralellik kurulmaya çalışılmasıdır. Gerçekten de gelişmekte olan ülkeler vatandaşlarını katılım ilkesi ile demokratik olgunluğa taşımak isterken, gelişmiş ülkelerde ise var olan demokrasi kültürüne olan sadakatin sürdürülmesini sağlamaktır. İkinci sebep ise siyasal katılımın uygulanmasında görülen farklılıklardır. Ki bu farklılıklar katılımın anlamını da değişime uğratmaktadır (Uysal, 1984:1-3).

Siyaset bilimcileri de siyasal katılımın tanımı konusunda aynı tanımlama etrafında birleşememişlerdir (Çam, 1990:153). Siyasal katılım ile ilgili yapılan tanımlarda hep farklı alanlara atıf yapılmıştır. Bunlardan bazıları siyasal davranışlar, üretim ilişkileri, hukuka uygun eylemler ve özgür vatandaşların özgürce ifade ettikleri davranışlardır (Duran, 2005:132).

Katılım bireylerin siyasal karar alma süreçlerine gönüllü olarak girme ve de bu süreçlerle etkileşimde bulunma isteğidir. Bu haliyle, siyasal katılım demokratik düzenin başat aktörü durumundadır (Çukurçayır, 2002:31). Bazı siyaset bilimciler kişilerin özgür iradeleriyle kendiliğinden gelişen eylemlerini siyasal katılıma sokarken, bazıları da bir yönlendirme sonucu gelişen katılım eylemlerini de siyasal katılım başlığı altında değerlendirmiştir (Çam, 1990:153). Yine bazı siyaset bilimciler bireylerin pasif duruşlarını (tutumlarını) siyasal katılım içerinde görmez iken bazıları da tutum dahil tüm durumları ve politik düzen karşısındaki duruşlarını da siyasal katılım açısından değerlendirmiştir (Çukurçayır, 2002:29).

Siyasal katılım modern toplumlarda demokrasinin ulaştığı seviyeyi göstermektedir (Özbudun, 1976:3). Siyasal katılımın çeşitlere ayrılmasında temel ölçüt genel olarak karar alma süreçlerine katılan kişi sayılarıdır (Lucas, 1976:138). Siyasal katılım ilkesi demokratik sistemin

ömrünü uzatan ilkelerdendir. Ayrıca sadece demokratik sistemler değil diğer yönetim sistemlerinde de iktidara meşruiyet kazandırmak için ve iktidarın ömrünü uzatmak için de siyasal katılım ilkesine başvurulabilmektedir (Uysal, 1984:35). Siyasal katılımın çerçevesiyle ilgili birçok tartışma varken bu kavramın tanımıyla ilgili tartışmalar daha azdır (Özbudun, 1976:3).

Çam'a göre dar anlamda siyasal katılım, "siyasal sistem içerisinde yurttaşların doğrudan ya da dolaylı biçimde yöneticilerin seçiminin ve kararlarını etkilemeye çalışan eylemlerin bütünüdür (Çam, 1990:153). Verba, Nie ve Kim'e göre hükümetsel kararları etkilemeye çalışmak siyasal katılıma girer. Ayrıca hür bireylerin, kendilerini yönetecek olanları seçme yolundaki kararların etkilenmesi amacıyla yapılan faaliyetleri de siyasal katılımın kapsamı içinde yer almaktadır (Verba, Nie, Kim, 1978:46).

Siyasal katılım, yurttaşların siyasi tercih ve yönelimlerini tayin eden bir unsurdur (Kapani, 2005:130-131). Oy kullanmak bile başlı başına bir siyasal katılım aracı olup bazı toplumlarda bu eylem katılım türlerinden yalnızca bir tanesidir (Huntington, Nelson, 1978:14). Oy vermek evet çok önemlidir ancak siyasal katılımın var olabilmesi için oy eylemi verme dışında başka katılım eylemleri de olmalıdır (Patterson, 1993:236). Bu eylemlere partilere üye olup faaliyetlerine katılma, politik gösteri ve protestolarda bulunma davranışları örnek olarak gösterilebilir.

Katılıma ilişkin sorunlar toplumların kendilerine has özellikleri dolayısıyla farklılıklar gösterebilir. Örneğin az gelişmiş ülkelerde siyasi davranışlara olan ilgisizliğin toplumun aktif kesimlerinde bile görülmesi, gelişmekte olan ülkelerde ise problem daha çok kalkınma olabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise sorunlar daha çok eşitlik konusunda toplanmaktadır (Verba, Nie, Kim, 1978:21) .

Modern toplumlarda tüm iktidarlar, halkın desteğine, güvenine sahip olmak için uğraşırlar. Zira sahip oldukları iktidarı korumak için bu desteğe ihtiyaç duyarlar. İşte halk desteğinin en büyük göstergesi vatandaşların siyasi katılımlarında tutundukları tavırdır (Öz, 1992:39) . Hatta bazı yazarlara göre siyasal katılım vatandaşlığa giriş şartı olarak görülmelidir (Kadıoğlu, 2008:15) .

Yerel düzeyde sağlanabilecek bir halk katılımı, toplumdan kopuk bir yönetimin sakıncalarının ortadan kaldırılmasına yardımcı olarak yönetimin itibarını arttırabilir (Görmez, 1997:134,137). Eğer halkın kendini ifade edebileceği bir katılım ortamı oluşmazsa yönetilenin siyasi ve yönetsel otoriteye karşı güçsüzlüğü devam ettiği gibi, alınan kararlarda da halkın talepleri göz önüne alınmayacak, kamuoyu denetimi eksik kalacak, hizmetlerin ifa edilmesinde çeşitli aksaklıklar yaşanarak vatandaşın memnuniyetsizliği artacaktır.

3.1. Siyasal Katılımın Kapsamı

Siyasi sistemler bünyesinde, vatandaşların siyasi sistem karşısındaki durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını (Tatar, 1997:69) içeren bir kavram olmakla birlikte, "siyasal katılmayı, vatandaşların, merkezi ve yerel devlet organlarının, personelini yahut kararlarını etkilemek üzere kendilerince ya da başkalarınca tasarlanmış; hukuki ve hukuk dışı, başarılı ya da başarısız eylemlere girişimleri olarak tanımlanabilir." (Özbudun, 1976:4)

İnsanlar içinde bulundukları "topluma yabancılaşmamak" için, "kendisine, ailesine ve çevresine" karşı ülkedeki ve dünyadaki siyasal ve toplumsal olaylarla ilgilenir ve değişik düzeylerde siyasete katılırlar (Öztekin, 2003:231).

Talaslı 'ya göre ise siyasal katılma "Demokrasi'nin özü olan siyasi katılımı, başta seçimlerde oy kullanmak olmak üzere, yönetim işlerinde görev almak, karar verme süreçlerinde etkili olmak, kampanyalarda çalışmak, siyasal tartışmalar yapmak, siyaset adamlarıyla ilişki kurmak gibi çok ve çeşitli davranışsal etkinlikleri kapsamaktadır" (Talaslı, 1996:15).

Siyasal katılım davranışı vatandaşların siyasi sisteme karşı pozisyonlarını belirlemek ve siyasetle ilgili tutumlarını ve davranışlarını gösteren bir olgudur (Daver, 1993:203).

Toplumların siyasal yapıları siyasi katılım için ortaya koyulan kurumsal yapılar katılımcıların davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Ülke içerisindeki parti yapıları, eğitim düzeyleri, sivil toplum kuruluşlarının yaygınlığı, kitle iletişim araçlarının varlığı ve etkinliği, bireylerin katılımları üzerinde önemli etkilere sahiptir (Çukurçayır, 2002:50).

3.2. Siyasal Katılımın Şartları

Vatandaşların yönetimin karar alma mekanizmalarına yoğun bir biçimde katılabilmesi ve kendisini yönetenleri denetleyebilmesi için bazı maddelerin bir araya gelmesi elzemdir. Bu maddelerden birincisi tüm prensipleri ve şartları taşıyan gerçek bir demokratik rejimdir. Bunun yanında yönetimin politikaları ve icraatları konusunda halkın eşit bir biçimde bilgi sahibi olması gerekir. Bu bilgi sahibi olma şartının hayata geçmesi için idarenin "açıklık ve şeffaflık ilkesi" kapsamında hareket etmesi gerekir. Son olarak tüm sayılan sürecin etkili bir şekilde yürütülmesinde aracı görevini yüklenecek kitle iletişim araçlarının bulunması önemlidir (Kalabalık, 2005:674).

3.2.1.Demokratik Rejim

Halk yönetim üzerindeki denetimini demokratik rejimin kurumlarıyla var olduğu bir sistemde mümkündür. Zira halk denetimi demokrasinin en önemli unsurlarından biridir. Demokratik ve özgürlükçü rejimlerin özellikleri ülkeden ülkeye değişiklikler gösterse de, her ülke için ortak demokratik ilkeler de vardır. Bu ilkeler arasında en önemlileri siyasal sistemdeki temel karar alma organlarının genel oya dayalı serbest seçimlerle oluşması, serbestçe örgütlenen siyasal partilerin eşit şartlar içerisinde iktidar olma mücadelesine girişmesi, tüm yurttaşların temel hak ve hürriyetlerinin tanımlanarak bunların hukuksal normlarla garanti edilmesidir. Dünya üzerinde hüküm süren diğer devletler tarafından tanınmayı ve bu sayede meşruiyeti de sağlayabilmek için ülkede demokratik bir rejim olmalıdır.

3.2.2.Halkın Bilgilendirmesi

Demokratik bir toplumda iyi bir yönetim gerekli bilgilerle donatılmış vatandaşlar vasıtasıyla sağlanabilir. Yönetimin örgüt şeması ve araçlarıyla ilgili bilgi sahibi olmayan vatandaşların yönetime etkin olarak katılmaları çok zordur. Bu sebeple idarenin vatandaşların bu yöndeki taleplerini dikkate alarak onlara gerekli bilgilendirmeleri yapmalı ve bilinçlendirme fonksiyonunu yerine getirmesi beklenir. Ancak bu bilgilendirme sayesinde toplum yönetime katılmanın faydasını ve gerekliliğini kavrar. Burada yazılı ve görsel medya ön plana çıkmaktadır. Gerek medya gerekse devletin kendi imkanlarıyla vatandaşlar yönetim hakkında gerekli bilgilerle donatılarak bilgilendirilmelidir.

3.2.3.İdarede Açıklık

Açıklık, katılım ve halk denetimi ile birlikte olunca anlamı olan bir kavramdır. İdarenin karar verme ve bu kararları uygulamaya geçirme aşamalarında açıklığı sağlaması halkın denetimini daha kolay ve şeffaf bir şekilde yapabilmesini sağlar. Kısaca vatandaşların idareyi denetleme arzusu katılımı ve açıklığı zorlayacaktır (Yalçındağ, 1996:26). Tüm vatandaşların kolayca ve her hangi bir engelle karşılaşmadan kamunun iş ve işlemlerine ilişkin bilgilere ve rakamlara ulaşması idarenin şeffaf olabilmesinin önünü açacaktır.

3.2.4.Kitle İletişim araçları

Kitle iletişim araçlarından yararlanan vatandaşlar idareyi daha kolay denetleyebilir. Çünkü kitle iletişim araçlarının sağlayacağı bilgiye ulaşma hızı vatandaşları her türlü gerekli bilgiye daha seri bir şekilde erişebilmelerini sağlayacaktır. Günümüzde kitle iletişim araçlarının çeşitliliği ve yaygınlığı artmıştır. Bu çeşitlilikle doğru orantılı olacak şekilde idareye ilişkin bilgilerin bu araçlar vasıtasıyla tüm vatandaşlara ulaşması daha kolay hale gelebilir. Bunu sağlamakta idarenin elinde olup, idare toplumu ve bireyleri ilgilendiren bilgileri bu araçlara aktararak toplumun bilgilenmesini sağlayabilir. Böylece idareye ve idarenin eylemlerine ilişkin bilgisi artan vatandaşların katılım kapasitesi artacaktır.

4. Sonuç

Yukarıda sayılan tüm bilgiler ışığında demokrasi ve siyasi katılımın ayrılmaz bir bütün olduğu ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de demokrasi olmadan siyasi katılım; siyasi katılım olmadan da demokrasiden söz edilmesi güçtür. Bir siyasi iktidar yönetim şeklini demokrasi olarak tanımlıyorsa vatandaşlarının yönetime katılmasına, yine vatandaşların kendilerini ifade etmesine izin vermelidir. Sadece izin vermekle kalmamalı bu konuda aktif bir yönetim göstererek siyasi katılımın önündeki engelleri kaldırmalı ve vatandaşların yönetime katılmasını sağlamalıdır.

Eski Yunan'dan günümüze değin değişik süreçlerle başkalaşıma uğrayan demokrasi, ilk olarak ortaya çıktığında doğrudan demokrasi formunda ortaya çıkmıştır. Doğrudan demokrasi, verilecek kararların o yörede yaşayan bireyler tarafından doğrudan verilmesi durumudur. Ancak zamanla toplumlar değişmiş, daha da önemlisi nüfus artmış ve böylece doğrudan demokrasiyi kalabalık nüfuslarla uygulamak imkansız hale gelmiştir. Zamanla bu durum demokrasi kavramını da farklı uygulama biçimlerine dönüştürmüştür. Bu biçimler arasında katılımcı demokrasi, liberal demokrasi, müzakereci demokrasi vb. örnek olarak gösterilebilir.

Günümüz demokrasilerinde siyasi sistemler iletişimi arttırmaya çalışmaktadır. Bununla birlikte kamuoyu yoklamaları daha basitleşmiş, halkın nabzını tutmakta bir o kadar kolaylaşmıştır. Bu bağlamda yeni demokrasi araçlarının kullanıma girdiği görülmektedir. Özellikle sosyal medyanın etkisi ve gücü hükümetlerin ve karar vericilerin kararlarını sonuna kadar etkileyebilmektedir. Bireyler sosyal medya platformlarında organize olarak belli konularda baskı grubu olmakta, hükümetlerde bu akımlara tepkisiz kalamamaktadır. Bu durum, siyaseti; daha çok dijital platformların hakim olduğu, toplumun tüm kesimlerinin, idarelerle ve politik aktörlerle daha rahat ve kolay iletişim kurabildiği ve bu aktörler arasındaki sınırların kalktığı bir olguya dönüştürecektir

Günümüzde de demokrasiyi benimseyen ülkeler değişik yollarla demokrasilerinin kapasitesini arttırmaya çalışmaktadırlar. Bu yollardan en yaygını siyasi katılım süreçlerine işlerlik kazandırmak ve siyasi katılımın yollarını çoğaltmaktan geçmektedir. Kalabalık nüfuslarla idare edilen ülkeler katılım yollarını arttırarak vatandaşların demokratik rejime katkılarını arttırmalıdır. Böylece vatandaşların bulundukları yörelerde önemli kararlar alınmasında etkileri olacak ve bu sayede demokrasiye de işlerlik kazandırılacaktır. Halk toplantıları, oy verme, planlama çemberleri, dilekçe hakkının kullanımı, e-devlet ve CİMER(Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi), halk oylaması/referandum, meclis toplantılarına katılım ve sivil toplum örgütleri aracılığıyla katılım bu katılım yollarından bazılarıdır.

Düşünce ve ifade özgürlüklerinin arttığı günümüzde, insanlar artık düşüncelerini ve taleplerini daha yüksek seslerle ifade etmektedir. İşte bu taleplerin idare tarafından uygun bir şekilde -bireyleri de önemseyerek- alınması da onların idareye olan sadakatlarını arttırabilecektir.

Gelişen teknolojik imkanları da kullanarak vatandaşların karar alma süreçlerine katılımı yaygınlaştırılabilir ayrıca vatandaşların görüş ve önerilerinin daha sık ve alınması da sağlanabilir.

Kaynakça

Gabriel A. Almond, and Sidney Verba,(1980). The Civic Culture Revisited: An Analytic Study, Boston: Little Brown, ss:117-186-187.

Aslan M. & Kaya G. (2004). 1980 Sonrası Türkiye'de Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları. Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi V(1) ss:213-223.

Barber, B.R. (2003). Strong Democracy: Participatory Politics for New Age. (21.b). London: University of Caliniforia Press.

Benhabib, S. , (1999). "Müzakereci Bir Demokratik Meşruiyet Modeline Doğru: Demokrasi ve Farklılık-Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması", Çev: Zeynep GÜRATA ve Cem GÜRSEL, s.102-103. (AKTARAN)

Berktay, F. (2008), "Liberalizm: Tek Bir Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji", H. Birsen Örs (Der.), 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 47-114.

Anthony H. Birch, (1993). The Concepts and Theories of Modern Democracy, London; New York: Routledge, ss:86.

Bilgin N. ve M. Göregenli, (1996), "Kentsel Katılım ve Çoğulculuk", Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, İstanbul: Dünya Yerel Yönetimler Akademisi Yayınları, ss:61.

Coşkun M. K. (2009), Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler,2. Baskı,Ankara, Dipnot Yayınları, s. 35-36.

Çağlar N, (2008). "Postmodern Anlayışta Siyaset ve Kimlik", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, s. 380

Çam, E. (1990). Siyaset Bilimine Giriş. İstanbul: Der Yayınları.

Çukurçayır, M. A. (2002). Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi: Küreselleşme Sürecinde Yurttaş, Yönetim, Siyaset. (2.b). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Robert B. Denhart, (1972). "Yabancılaşma ve Katılma Sorunu", Çev: Emine Örs, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 5, Sayı 4, Haziran, ss:92-101.

Daver, B. (1993). Siyaset Bilimine Giriş, Kalite Matbaası:Ankara.

Derdiman, R. C. (2006). Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.

Duran, H. (2005). Siyasal Katılmayı Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Tavşanlı- Kütahya Örneği. Dumlupınar Üniversitesi S.B.E. Dergisi(13) ss:131-152.

Dursun, D. (2006), Siyaset Bilimi, 3. Bası, İstanbul: Beta Yayınevi.

Ejder, Y. (1996). Hukuk Sözlüğü, Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.

Erdoğan, E. (2001). Türk Gençliği ve Siyasal Katılım Boyutları Bir Katılım Endeksi Denemesi. (Erişim:09.05.2019), https://www.academia.edu/346992/Türk_Gençliği_ve_Siyasal_Katılım_1999-2003

Görmez, K. (1997), Yerel Demokrasi ve Türkiye, Ankara, Vadi Yayınları.

Gözübüyük, A. Ş. (2003). Anayasa Hukuku. (11.b). Ankara: Turhan Kitabevi.

Haus, Michael (2001), "Theoretische Überlegungen zum Verhältnis von Bürgergesellschaft und lokaler Politik: Zwischen deliberativer Demokratie und kommunitärer Solidarität", Beitrag für die Tagung des Arbeitskreises Lokale Politikforschung in der DVPW „Lokale Politik und Bürgergesellschaft" am 15. und 16. März 2001 in Heppenheim/Bergstr

Held, D. (1996). Models of Democracy, Stanford: Stanford Uni. Press.

Heywood, A., (2006), Siyaset, Bekir Berat Özipek ve Diğ. (Çev.), Buğra Kalkan (Ed.), Ankara: Liberte Yayınları.

Holden, B. (2007). Liberal Demokrasiyi Anlamak, (Çev. Hüseyin Bal), Ankara: Liberte Yayınları.

Huntington S. P. & Nelson J.M. (1976). No Choice: Political Participation in Developing Countries, London: Harvard University Press.

İba, Ş. (2008). Anayasa Hukuku ve Siyasal Kurumlar. (2.b). Ankara: Turhan Kitabevi.

Kadıoğlu, A. (2008). Vatandaşlık ve Siyasal Katılım. (Prof. Dr. Ergun Özbudun'a Armağan İçinde, S. Yazıcı & K. Gözler & F. Keyman, Dü.). Ankara: Yetkin Yayınevi.

Kalabalık, H. (2005). Yerel Yönetim Hukuku. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Kapani, M. (2005). Politika Bilimine Giriş, (17.b), Ankara: Bilgi Yayınevi.

Kızıl, Ç. (2008). Demokrasi Kuramları ve Devrimci Demokrasi. Yeniden Devrim(5). 107.

Laclau, E. & Mouffe C. (1998). "Kalpler, Zihinler ve Radikal Demokrasi", Birikim Yay. çev. Asena Günal, Sayı 113, ss. 47-50, s. 48.

Laclau, Ernesto, (2003). Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme, Birikim Yayınları, İstanbul, s. 13.

Lucas, J. R. (1976), Democracy and Participation, Middlesex/England: Penguin Books Press.

Mouffe, C. (2010). , Siyasal Üzerine, çev. Mehmet Ratip, 1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, s.139-140.

Chantal Mouffe. (1999). "Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism?", Social Research, Vol. 66, No. 3, Prospect for Democracy, ss. 745-758, s. 756.

Outhwaite W. (2003) . Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü . (K.Ünüvar & T. Bora, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Öz, E. (1992). Türkiye'de Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım. (1.b). Ankara: Gündoğan Yayınları.

Özbudun, E. (1976). Social Change and Political Participation in Turkey. New Jersey/USA: Princeton University Press.

Öztekin, A. (2003). Siyaset Bilimine Giriş, İnönü Üniversitesi, İkt. İd. Bil. Fak. Yayınları, Malatya.

Patterson T. E. (1993)., The American Democracy, (2.b), New York: McGraw-Hill İnc.

Powell G. B. (1990). Çağdaş Demokrasiler: Katılma, İstikrar, Şiddet, çev. Mehmet Turhan, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı ve Siyasi İlimler Derneği Yayınları.

Sitembölükbaşı, Ş. (2005). Liberal Demokrasinin Çıkmazlarına Çözüm Olarak Müzakereci Demokrasi. Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı:10 Ss:148.

Talaslı, G. (1996). Siyaset Çıkmazında Kadın, Ümit Yayıncılık, Ankara

Tatar, T. (1997). Siyaset Sosyolojisi, Turan Yayıncılık, İstanbul.

Topbaş, H. (2010). David Easton'un Siyasal Sistem Kuramı Bağlamında Siyasal Katılma: Erzurum Seçmeni Üzerinde Bir Araştırma. İletişim, Kuram ve Araştırma Dergisi(30) ss:81-111.

Tunç, H. (2008), "Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XII, Sayı.1-2.

Türköne, M. (2003), "Bürokrasi", Mümtaz'er Türköne (Ed.), Siyaset, Ankara: Lotus Yayınevi.

Schmidt M. G. (2001), Demokrasi Kuramına Giriş, (Çev.: M. Emin Köktaş), Ankara: Vadi Yayınları.

Usta, S. & Akıncı, A. (2012). Müzakereci Demokrasilerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi. Cilt:8 sayı:2 Ss: 87.

Uysal, B. (Eylül 1984), Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailenin Etkisi, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 17, Sayı 4, s. 109-134.

Fahriye Üstüner, (2007). "Radikal Demokrasi: 'Liberalizm mi? Demokrasi mi? Evet, Lütfen'", ODTÜ Geliştirme Dergisi, S. 34, Ankara,s. 317.

Verba S. & Norman H. N. & Jac-on K. (1978). Participation and Political Equality: A Seven Nation Comparison. (1.b). Cambridge/London: Cambridge University Press.

Yalçındağ, S. (1996). Belediyelerimiz ve Halkla İlişkileri. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü.

Yayla A. (2004). Siyaset Teorisine Giriş, Ankara: Siyasal Kitabevi.